

Osnutek dovoljuje komoram, da ustanove penzijski fond za svoje člane in za njihove obitelji. O tem pa, ali bi mogli biti tudi pripravniki člani penzijskega fonda, osnutek ne govori.

Osnutek ustanavlja nov kazenski prestopak zakotnega pisarjenja. Komisija je namreč prišla do zaključka, da so odredbe zoper zakotno pisarstvo potrebne in da jih je najlažje enako ukreniti za celo državo, če se prepusti progon zakotnih pisarjev rednim kazenskim sodiščem. Materijelno pa se te določbe strinjajo z našimi dosedanjimi. Prevzete so iz bosanskega odvetniškega zakona.

V predhodnih odredbah skuša osnutek podrobno določiti, katere osebe in s katerimi pogoji se morejo dati vpisati v imenik advokatov, dasi niso izpolnile pogojev, ki jih predpisuje osnutek sam. Vprašanje je zaradi načina, kako je nastala naša država in zaradi razmerja napram drugim državam, ki so nastale na ozemlju Avstro-Ogrske ali dobile del tega ozemlja, dokaj zapleteno in naloga odvetniških zbornic bo, da te odredbe na temelju svoje prakse še popolnijo.

V Ljubljani, koncem avgusta 1921.

Dvoje ustavnih vprašanj.

Dr. Fran Ogrin.

I.) Ali so dopustne neparlamentarne vlade?

Izza prevrata, oz. ustanovitve naše države smo imeli že več ministrstev, osrednjih vlad, ki so bile vse parlamentarne, t. j. ministrstva so zasedale osebe, določene po strankah, ki so predstavljale v začasnem narodnem predstavništvu, v ustavotvorni skupščini in v Narodni skupščini parlamentarno večino.

Ker je imela tudi bratska češko-slovaška republika v zadnjih 3 letih vsaj eno nevtralno, uradniško vlado, ki je opravljala državne posle v zadovoljstvo vseh strank in celega naroda ter rešila veliko problemov, ki jim parlamentarne vlade niso

bile kos, je naravnost čudno, zakaj se v naši državi še do danes ni poskusilo s tako vlado.

Ali so pa morda pri nas neparlamentarne vlade ustavno nemogoče?

V tem oziru nam je ločiti dvoje dob, dobo pred vidovdansko ustavo in po njej. Odgovor za prvo dobo najdemo v državno-pravnem aktu z dne 1./12. 1918. Zadevni odstavek v adresi, ki jo je izročilo Narodno veče prestolonasledniku Aleksandru, se glasi: »Sklep Narodnega veča je, da vladarsko oblast na vsem ozemlju zdaj edinstvene države Srbov, Hrvatov in Slovencev izvršuj Njega Veličanstvo kralj Peter, oziroma v njega imenu kot regent Vaša kraljevska Visokost in obenem, da se sporazumno z vlado Vaše kraljevske Visokosti in predstavniki vseh narodnih strank v Srbiji in Črni gori osnuje edinstvena parlamentarna vlada v območju jugoslovanske države ob edinstvenem narodnem predstavništvu.«

Odgovor prestolonaslednikov, ki nas tu zanima, slove: »Ostanem vedno zvest velikim ustavnim, parlamentarnim in širokodemokratskim načelom, zasnovanim na splošni volilni pravici. Zategadelj bom iskal Vašega sodelovanja pri sestavi vlade, ki bo predstavljala vso ujedinjeno domovino...«

Podobno jamstvo vsebuje tudi manifest prestolonaslednika z dne 6. januarja 1919.

Iz tega sledi, da so bile do 28./6. 1921 — brez ozirana na specifično ustavo kraljevine Srbije — le parlamentarne vlade ustavno dopustne.

Ali velja to tudi še po vidovdanski ustavi? Da!

V tej ustavi ni določbe, ki bi kaj nasprotnega predpisovala. Člen 90. pravi sicer enostavno: »Kralj imenuje predsednika in člane ministrskega sveta«. Ta določba ne mormira torej, kdo ima »patent«, postati minister, ne pove, da imajo to pravico le poslanci, oziroma predstavniki posameznih strank v Narodni skupščini. To pravico pa je uzakonil člen 1. ustave, ki se glasi: »Država je ustavna, parlamentarna in dedna monarhija. Pri tem pravnem stanju spričo naših razmer je gotovo,

da ostanejo za dolgo dobo iluzorni naslednji predpisi v ustavi sami, ako bomo imeli le parlamentarne vlade.

1.) Člen 91: Ministri so odgovorni narodni skupščini.

Narodna skupščina sme obtožiti ministre radi prekršitve ustave in državnih zakonov, učinjene v službeni dolžnosti.

2.) Člen 92.: Če obtoži ministra narodna skupščina, se mora odločba, da se postavi minister pred sodišče, skleniti z večino dveh tretjin glasov prisotnih članov.

Res je sicer, da more biti minister obtožen tudi še v petih letih po odstopu (člen 92. ustave), toda z ozirom na to, da se strankarske skupine v parlamentu ne menjavajo tako hitro tu spričo zvez dotičnega ministra ne bo težko, preprečiti obtožbo. — Škoda, da nima ustava določbe, da more kralj v slučaju potrebe (sile) imenovati tudi nevtralno vlado.

Toda zakaj nevtralne vlade? — bi vprašal kdo. Zakaj nevtraliziranje vsaj najvažnejših ministrstev?

Zato:

a) Parlamentarne vlade so izza ujedinjenja v veliki meri sokrvice naših prežalostnih političnih in gospodarskih razmer. Ministri kot eksponenti strank, dejansko le njim odgovorni in zato tudi brez dovoljenega čuta odgovornosti napram državi, so morali večkrat pospeševati najprej strankarske koristi in šele potem so mogli varovati državne interese. Partija in partizanstvo je absorbiralo velik del ljudske eneržije, ki bi morala priti sicer v dobro narodu in državi.

b) Edino nevtralna (uradniška) vlada bi bila v stanu dati državi neodvisno, kvalificirano uradništvo, ki ne bo gledalo več svoje zadače v strankarski pripadnosti in strankarskem pri-ganjanju, ampak v nesebičnem delu za državo. Brez takega uradništva pa ni in ne bo dobre uprave, in brez te ni države.

c) Edino nevtralna vlada, prosta strankarskih skrbi, in oprta na strokovno izvežbanost svojih članov, bi mogla pripraviti in izvršiti ono delo in postavne osnutke, ki so potrebni za ustvaritev ustavnega in upravnega ogrodja in s tem za konsolidacijo države. Pod parlamentarnimi vladami bo to delo šlo neprimerno počasneje od rok.

č) Prišli bi do toli potrebne stabilizacije v zakonodajnem delu (v parlamentu) in v državni upravi. Sedaj pa pretresa jo večne ministrske krize, ki se vlečejo ob brezdelnosti vlade in narodne skupščine mesece, takorekoč temelje še ne konsolidirane države.

d) Čisti parlamentarni sistem nima dovolj interesa in prilike, pospeševati v ministrstvih in v upravi sploh dobro, strokovno delo, ker je prva njegova naloga, iskati vedno in povsod opore za svoj sbstoj. Zato pa je zaposlenih v upravi, zlasti v centralni vse polno docela nesposobnih ljudi.

Tudi ministri se ne izbirajo po kvalifikaciji za dotični resort, ampak po tem, katera stranka ali strančica vladne večine še nima zastopnika v centralni upravi in katero ministrstvo je prosto. Pa da bi se vsaj od ministrskega pomočnika zahtevalo, da mora biti stalen in usposobljen! Kaj še! Člen 90 odstavek 3 ustave določa: Poslanci, ako postanejo državni podtajniki, obdrže svoj mandat.

Poslančeva usposobljenost za to je tedaj postranska stvar.

Tako se lahko dogodi, da sta i minister i njegov pomočnik lajika v svojem resoru. Da se to prepreči, oz. da začnemo že enkrat postavljati trdne temelje v upravi, bi se moral gorenji člen glasiti ravno narobe: Poslanci ne morejo postati min. pomočniki (državni podtajniki).

Toda strankam je tako malo do ozdravljenja razmer v državi, da se pri pretresanju zadevne določbe člena 90 v ustavi ni nihče oglasil s proti predlogom glede min. pomočnikov.

Morda pa dosežemo začasno vsaj nevtralizacijo nekaterih ministrstev: za vojsko, za notranje zadeve, finančno in prometno. S tem bi ustvarili trdne smernice prave državne politike, ki ne more biti nikdar identična s politikom ene ali druge, v vladi zastopane strankarske skupine.

Kakor hitro bi nevtralne vlade uredile državni ustroj, lahko zopet poprimejo za državne vajeti parlamentarne vlade, ker bi se ne mogle več docela ponoviti sedanje razmere. Toda zato bi bilo treba spremembe člena 1 v ustavi. (Za dopustnost nevtralnih vlad.)

II. Pojem oblasti v ustavi.¹⁾

Glede vprašanja, kako naj se državno ozemlje razdeli v teritorije oz. v (posamezne) upravne okoliše, koliko naj je teh in kak obseg naj imajo, se namenoma ne spuščam v nobeno razpravo, ker je to politično vprašanje in ne odločujejo tedaj stvarni, ampak vse drugi (politični) razlogi.

Ampak nekaj drugega mi je potisnilo v tej zadevi pero v roko. To je beseda „oblast“ s pojmom, kakor ga ji daje ustava.

Glasom člena 95 vidovdanske ustave se izvršuje uprava v kraljevini po oblastih, okroških (okrugih), okrajih (srezih) in občinah.

V naslednjih vrsticah naj premotrimo umestnost imena »oblast« po zmislu ustave.

Iz člena 95 in sledečih členov ustave je razvidno, da se rabi pojem »oblast« v teritorijalnem pomenu. Ta beseda naj pomeni največje upravne okoliše v kraljevini, torej teritorije. Temu pa se upira uho, umski in pravni občutek.

Od kdaj neki predočuje izraz »oblast« krajevni, teritorijalni pojem?! Oblast pomeni vendar po dosedanja pravni terminologiji in filološki rabi 1. gospodstvo (Gewalt), oziroma območje, delokrog in 2. urad (Behörde). Vsak drug pojem pa naj bi bil tudi kje v naši državi udomačen, zveni popolnoma tuje. Sicer sem pa radoveden, kje naj bi res beseda »oblast« pomenila okoliš? Srbi rabijo za gorenja pod 1. in 2. omenjena pojma besedi vlast in nadleštvo, dočim se le baje rabi pri njih beseda »oblast« v teritorijalnem pomenu.

Par stavkov z besedo »oblast« naj nam pokaže resničnost moje trditve: »Do tu seže naša oblast. To je v moji oblasti. Kdo je to ukazal? Oblast.«

Namesto izraza oblast rabimo Slovenci v pomenu urad tudi izraz oblastvo.

S stališča pojma »gospodstvo« loči vendar ustava sama v členih 45—48, govoreč o državnih oblastih, zakonodajno

¹⁾ Ta del sta prinesla, po meni sestavljen v deloma skrajšani obliki, dva slovenska dnevnikarja meseca decembra 1921.

upravno in sodno oblast in obravnava v oddelku VIII. upravno oblast. Nelogično je torej, da govori ustava v členu 95 in v naslednjih o specifičnih oblastih kot upravnih okoliših, ko bi bil za to edino primeren izraz: pokrajina, dežela, velika županija. Ako se imenuje v ustavi načelnik »oblasti« veliki župan, zakaj bi se ne imenovala tudi ta takozvana oblast »velika županija«?

Napačno tolmačenje pojma oblasti ima za posledico več nelogičnih izrazov v ustavi kakor: oblastna uprava, oblastna skupščina, oblastni odbor ali pa celo oblastni (mogočni!) veliki župan. Veliki župan je državni organ, predstavlja državno oblast, ne pa »oblastno oblast«.

V časopisju se je namreč čital tudi ta pravno-terminološki in jezikoslovni nonsens.

V celem zadevnem teritoriju naj bi bila tehnično le ena »oblast«; toda okružna, okrajna in občinska uprava predstavlja tudi oblast. Torej, katera oblast bo oblast? Oblast je namreč vsak urad, ki mu je poverjen gotovi del državnih ali avtonomnih gospodstvenih funkcij.

Kadar se bodo posamezne ustavne določbe revidirale, tedaj bomo, ako se bodo med tem določbe o »oblastih« izvedle, zamenjali oblasti, oblastne skupščine, oblastne odbore in oblastnega velikega župana z izrazi: pokrajina, pokrajinska skupščina, pokrajinski odbor, oziroma s še lepšimi, tipično slovanskimi naslovi: velika županija, županijska skupščina, županijski odbor, veliki župan, do čim bo zaznamoval izraz »županijska oblast« ali »županijska uprava« veliko županijo kot urad.

Karakteristično za »desintereselement« naših strank za vse, kar ne prinaša objednem stranki koristi, je dejstvo, da se povodom debate o zadevnem delu v ustavi nikdo ni spodikal nad besedo oblast v opisanem pomenu, ampak vsaka stranka je zastopala le svoj centralističen, oziroma avtonomističen program.

